

УДК 346.1+346.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.7>

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТОВАРИ» І «ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ»

Клепікова О.В.,
*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-5166-215x
e-mail: klepikova@ukr.net*

Клепікова О.В. Аналіз законодавства щодо співвідношення понять «товари» і «транспортні засоби».

У статті досліджується питання застосування нормативно-правових актів, які регулюють транспортні та митні відносини. Автор аналізує норми Цивільного кодексу України, Митного кодексу України, Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів господарського й безпосередньо транспортного та митного законодавства. Сформульовано висновок про те, що Митний кодекс України виключає з поняття «товару» нерухоме майно, а також певний вид рухомого майна - транспортні засоби комерційного призначення. У статті наголошено на тому, що поняття «товарів» у Митному кодексі України не відповідає термінологічному значенню слова «товари», воно є вужчим і повинно застосовуватися лише для ідентифікації певних речей, що перетинають митний кордон України. У Митному кодексі України виокремлено категорії «ввезення товарів» і «ввезення транспортних засобів», окремо сприймаються з огляду на це категорії «вивезення товарів» і «вивезення транспортних засобів». Разом з тим автор вважає, що пропуск товарів через митний кордон України передбачає у тому числі і пропуск транспортних засобів.

Поняття транспортного засобу у Митному кодексі України має спеціальний характер, не збігається із загальним визначенням транспортних засобів, а також не враховує специфіку визначення категорій транспортних засобів на різних видах транспорту. На думку автора, питання щодо поняття транспортних засобів та їх категорій (видів) на кожному виді транспорту слід вирішувати шляхом застосування норм транспортних кодексів та транспортних законів.

Автор звертає увагу на значимість процесу цифровізації економіки та актуальність концепції «smart city», яка є предметом обговорення серед науковців. Впровадження наведеної концепції зумовлює абсолютно інші наукові підходи, перегляд основних принципів функціонування економічної системи України і транспортної системи зокрема. Відтак, поняття транспортних засобів має здобути характеристик «розумного транспорту» і транспортне законодавство на часі потребуватиме відповідного удосконалення.

Ключові слова: економічна система України, господарська діяльність, господарське право, господарське законодавство, речі, товари, транспортні засоби, транспортна інфраструктура, транспортне право, транспортне законодавство, smart-city, розумне місто, сталий розвиток, цифровізація, євроінтеграція, митне право.

Klepikova O.V. Analysis of legislation on the relationship between the concepts of «goods» and «means of transport».

The article examines the issue of the application of regulatory legal acts that regulate transport and customs relations. The author analyzes the norms of the Civil Code of Ukraine, the Customs

Code of Ukraine, the Tax Code of Ukraine and other regulatory legal acts of economic and directly transport and customs legislation. The conclusion is formulated that the Customs Code of Ukraine excludes real estate from the concept of «goods», as well as a certain type of movable property - commercial means of transport. The article emphasizes that the concept of «goods» in the Customs Code of Ukraine does not correspond to the terminological meaning of the word «goods», it is narrower and should be used only to identify certain things crossing the customs border of Ukraine. The Customs Code of Ukraine distinguishes the categories of “import of goods” and “import of means of transport”, and in this regard, the categories of “export of goods” and “export of means of transport” are perceived separately. At the same time, the author believes that the passage of goods across the customs border of Ukraine also includes the passage of means of transport.

The concept of the means of transport in the Customs Code of Ukraine is of a special nature, does not match with the general definition of vehicles, and also does not take into account the specifics of defining categories of vehicles on various modes of transport. In the author’s opinion, the issue of the concept of the means of transport and their categories (types) for each mode of transport should be resolved by applying the norms of transport codes and transport laws.

The author draws attention to the significance of the process of digitalization of the economy and the relevance of the concept of «smart city», which is the subject of discussion among scientists. The implementation of the above concept requires completely different scientific approaches, a review of the basic principles of the functioning of the economic system of Ukraine and the transport system in particular. Therefore, the concept of the means of transport should acquire the characteristics of «smart transport» and transport legislation will eventually require appropriate improvement.

Key words: economic system of Ukraine, economic activity, economic law, economic legislation, things, goods, means of transport, transport infrastructure, transport law, transport legislation, smart-city, sustainable development, digitalization, European integration, customs law.

Постановка проблеми. Дослідження питання про співвідношення категорій «товари» і «транспортні засоби» зумовлено тим, що ці категорії законодавець наводить у різних нормативно-правових актах, зокрема транспортного та митного законодавства. Застосування наведених нормативно-правових актів має своє логічне значення для оцінки доказів та обґрунтування обставин справи під час винесення судами рішень за наслідками розгляду справ, що стосуються переходу права власності на транспортний засіб, митного оформлення під час ввезення чи вивезення та інших категорій справ.

Метою цієї статті є напрацювання власної наукової позиції з питання співвідношення категорій «товари» і «транспортні засоби» на підставі аналізу окремих нормативно-правових актів.

Стан опрацювання проблематики. В юридичній літературі загальні питання правової природи транспортних засобів і товарів з’ясовуються в посібниках та підручниках з господарського, торгового, міжнародного торгового, митного, транспортного права тощо. Окремої уваги заслуговують праці Щербини В.С., в яких досліджуються питання правового режиму майна суб’єктів господарювання [1], Пацурії Н.Б., в яких досліджуються питання публічних закупівель [2]. В наукових працях Поєдинок В.В. було порушено питання про правові режими міжнародної торгівлі та регулювання зовнішньоекономічної діяльності [3]. Питання про безпечність товарів у економічному обороті були предметом дослідження Кравець І.М. [4].

Виклад основного матеріалу. В юридичній енциклопедії товар визначено як продукт праці, який виготовляється для продажу або обміну і має задовольняти певні потреби людини. В умовах ринкової економіки поняття «товар» включає усе, що здатне задовольнити потреби і має ринкову вартість: будь-які послуги, роботи, права інтелектуальної власності та ін. немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі, обміну) тощо. Правовий режим товарів з урахуванням певних особливостей, – аналогічний правовому режиму речі, майна, який встановлюється нормами цивільного, господарського, податкового, митного, інформаційного та іншого законодавства [5]. Так, згідно ч. 1 ст. 656 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) [6], товар може бути предметом договору купівлі-продажу, предметом договорів поставки (ст. 712 ЦК), міни (ст. 715 ЦК) тощо.

В теорії господарського (економічного) права товарами у складі майна фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб є вироблена продукція, виконані роботи, надані послуги. Щерби-

на В.С. зазначає, що майно залежно від економічної форми, якої набуває у процесі здійснення господарської діяльності, належить до основних фондів, оборотних засобів, товарів і коштів. У складі майна суб'єктів господарювання товарами є вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги [7].

У податковому праві поняття товарів зведено до поняття активів. Згідно ст.14 Податкового кодексу України [8] товари – матеріальні та нематеріальні активи, у тому числі земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення.

Згідно з п. 57 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України (далі – МК) [9] товари – будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі. Наведене у МК визначення «товарів» не наділяє речі якимось окремими ознаками, а відтак дозволяє говорити про схожість з поняттям речі, яке наведено у гл. 13 розділу III ЦК лише в тій частині, що стосується рухомого майна. Разом з тим, твердження, що згідно наведеного визначення, будь-які речі – це товари, не може бути правильним, оскільки МК виключає з поняття «товару» нерухоме майно, а також певний вид рухомого майна – транспортні засоби комерційного призначення. Таким чином, поняття «товарів» у МК не відповідає термінологічному значенню слова «товари», воно є вужчим і повинно застосовуватися лише для ідентифікації певних речей, що перетинають митний кордон України.

Аналіз норм МК дозволяє звернути увагу також на те, що законодавець в одному випадку виокремлює категорії «товари» і «транспортні засоби», а в інших - узагальнює одним поняттям «товари».

1) Так, згідно п. 4 ч. 1 ст. 4 МК, ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України - сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку. Відтак, ми бачимо приклад того, коли законодавець виокремлює категорії «ввезення товарів» і «ввезення транспортних засобів», окремо сприймаються з огляду на це категорії «вивезення товарів» і «вивезення транспортних засобів».

2) Згідно п. 23 ч. 1 ст. 4 МК митне оформлення - виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення. За наведеної норми розмежовуються «випуск товарів» і «випуск транспортних засобів комерційного призначення». Тому, питання про те, що категорії «товари» і «транспортні засоби комерційного призначення» у МК різняться, не збігаються змістовно, потребує належного з'ясування.

3) Згідно п. 49 ч. 1 ст. 4 МК йдеться лише про товари, законодавець зазначає, що пропуск товарів через митний кордон України – надання митним органом відповідній особі дозволу на переміщення товарів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення. Відтак ми можемо вважати, що пропуск товарів через митний кордон України передбачає у тому числі і пропуск транспортних засобів. Поняття «товарів» в цій нормі законодавець використовує для визначення категорії речей, які можна переміщувати через митний кордон України. Відтак, мова не йде про «товари» у буквальному термінологічному значенні цього слова (у тому числі як категорії економічної науки). Законодавець не конкретизує «товари», не виокремлює у цьому разі транспортні засоби, тому згідно наведеної статті до товарів можуть бути віднесені різні види речей, у тому числі транспортні засоби.

Наведені у МК поняття транспортних засобів та критерій їх поділу на види потребують окремої уваги.

1) Згідно з п. 58 ч. 1 ст. 4 МК транспортні засоби - транспортні засоби комерційного призначення, транспортні засоби особистого користування, трубопроводи та лінії електропередачі. Наведене визначення не можна вважати послідовним. Слід звернути увагу на те, що на трубопровідному транспорті не йдеться про транспортні засоби. Закон України від 15.05.1996 р. «Про трубопровідний транспорт» визначає категорію «об'єкти трубопровідного транспорту».

2) Поняття транспортного засобу у МК має спеціальний характер, не збігається із загальним визначенням транспортних засобів, а також не враховує специфіку визначення категорій

транспортних засобів на різних видах транспорту. На нашу думку, питання щодо поняття транспортних засобів та їх категорій (видів) на кожному виді транспорту слід вирішувати шляхом застосування норм транспортних кодексів та транспортних законів. Кожний вид транспорту має своє правове регулювання. Мова йде про застосування нормативно-правових актів, які мають взаємовиключний характер. Відтак, норми Закону України «Про автомобільний транспорт» не можна застосувати на повітряному транспорті, норми Повітряного кодексу України не можна застосувати на автомобільному транспорті тощо. З'ясування питання про вид(категорію) транспортного засобу має відбуватися з огляду на його віднесення до певного виду транспорту (автомобільний, морський, залізничний, повітряний тощо). Зокрема, у Законі України від 05.04.2001 р. «Про автомобільний транспорт» [11] безпосередньо визначено поняття «автомобільний транспортний засіб» – колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій.

3) Загальним за своєю правовою природою можна вважати визначення транспортних засобів, яке наведено у п. 1.10 «Правил дорожнього руху», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 1306 від 10 жовтня 2001 р., [12] згідно з якими: транспортний засіб – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів. У наведеному визначенні законодавець звертає нашу увагу на те, що може бути об'єктом переміщення і на мету використання транспортних засобів. Відтак, слід розуміти, що будь-який транспортний засіб призначений для перевезення людей та(або) вантажу. Факт використання транспортного засобу безпосередньо для перевезення людей, або для перевезення вантажу, або для перевезення і людей і вантажу, слід встановлювати у кожному випадку окремо. Наприклад, наявність у юридичної особи ліцензії на міжнародні перевезення пасажирів автобусами, свідчить про використання транспортних засобів цією юридичною особою для перевезення пасажирів, тобто з комерційною метою, для здійснення підприємницької діяльності. Інша справа, коли на практиці мають місце випадки використання транспортного засобу водночас для особистих потреб та з комерційною метою. Наприклад, фізична особа може використовувати належний їй автомобіль задля переміщення з дому до місця роботи, а за місцем роботи може працювати водієм і використовувати цей самий автомобіль для надання послуг з перевезення на таксі.

Згідно зі ст. 19 Закону України «Про автомобільний транспорт», автомобільні транспортні засоби можуть використовуватися не лише для перевезень, й для виконання спеціальних робочих функцій. Для цього законодавець виокремлює три категорії автомобільних транспортних засобів: транспортні засоби загального користування, транспортні засоби спеціального призначення, транспортні засоби спеціалізованого призначення. На відміну від транспортних засобів загального користування, транспортні засоби спеціального призначення мають на меті виконання спеціальних робочих функцій (для транспортування сміття, аварійного ремонту, автокран, пожежний автомобіль тощо), а транспортні засоби спеціалізованого призначення застосовуються для перевезення певних категорій пасажирів чи вантажів (автобус для перевезення дітей чи інвалідів, швидка медична допомога, автомобіль інкасації тощо). Актуальним наразі є висновок Марасіна О.В., який визначає окремих вид автомобільних транспортних засобів – електромобільний транспорт і наголошує про надважливе значення інфраструктури автомобільного транспорту. Розвиток використання електромобілів для транспортного забезпечення сучасного розумного міста може бути визначено як окрему складову на рівні з іншими факторами розумної мобільності [13], урахувавши актуальність концепції «Smart City», яка є предметом обговорення серед науковців та впроваджується в Україні. Концепція «Smart City» (розумне місто) є інноваційним інструментом забезпечення сталого розвитку міст та їх повоєнного відновлення. Її складові можуть визначатись залежно від стану розвитку держави, а також соціально-економічних, культурних, історичних особливостей конкретного населеного пункту [14]. Впровадження наведеної концепції зумовлює абсолютно інші наукові підходи, перегляд основних принципів функціонування транспортної системи України. Відтак, поняття транспортних засобів має здобути характеристик «розумного транспорту» і транспортне законодавство на часі потребуватиме відповідного удосконалення.

Таким чином, виокремлення у МК транспортних засобів комерційного призначення і транспортних засобів особистого користування за критерієм використання для перевезень, не

може бути достатнім без інших критеріїв розмежування, оскільки будь-який транспортний засіб призначений для перевезень. Зокрема, для визначення транспортних засобів комерційного призначення вирішальне значення має вид перевезення – міжнародне перевезення, і водночас, вартісний характер перевезення.

Згідно п. 60 ч. 1 ст. 4 МК транспортні засоби особистого користування - наземні транспортні засоби відповідних товарних позицій згідно з УКТ ЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності), плавучі засоби та повітряні судна, що зареєстровані на території відповідної країни, перебувають у власності або тимчасовому користуванні відповідного громадянина та ввозяться або вивозяться цим громадянином у кількості не більше однієї одиниці на кожен товарну позицію виключно для особистого користування, а не для промислового або комерційного транспортування товарів чи пасажирів за плату або безоплатно.

Отже, для наведеної у МК категорії транспортних засобів особистого користування визначальними є наступні положення.

По-перше, до транспортних засобів особистого користування згідно МК відносяться транспортні засоби окремих видів транспорту:

- 1) Автомобільні транспортні засоби згідно з Додатком до Закону України «Про Митний тариф України» від 19.10.2022 р.[15] (група 87 не включає залізничний або трамвайний рухомий склад, призначений для переміщення тільки колією) наступних товарних позицій: 8702 моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія; 8703 автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей (крім моторних транспортних засобів товарної позиції 8702), включаючи вантажопасажирські автомобілі-фургони та гоночні автомобілі; 8704 моторні транспортні засоби для перевезення вантажів; 8711 мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з допоміжним двигуном, з колясками або без них; коляски; 8716 причепа та напівпричепа; інші несамохідні транспортні засоби; їх частини.
- 2) Плавучі засоби
- 3) Повітряні судна.

По-друге, згідно з МК транспортні засоби особистого користування мають бути зареєстровані. Правова сутність державної реєстрації транспортного засобу полягає у такому: державна реєстрація не є підставою виникнення права власності на транспортний засіб; державна реєстрація транспортного засобу відбувається внаслідок визнання (набуття, виникнення) права власності на транспортний засіб; державна реєстрація транспортного засобу є обов'язком власника транспортного засобу; державна реєстрація транспортного засобу підтверджує належність транспортного засобу до юрисдикції відповідної держави. Питання реєстрації транспортного засобу порушуються у різних актах ЄС. Зокрема, у Директиві Ради Європейського Союзу 1999/37/ЄС від 29 квітня 1999 року про реєстраційні документи транспортних засобів [16] наголошено про те, що «реєстрація» – адміністративний дозвіл для допуску до експлуатації на дорогах транспортного засобу з ідентифікацією останнього та присвоєнням йому номерного знака певної серії, відомого як реєстраційний номер; «свідоцтво про реєстрацію» – документ, який засвідчує, що транспортний засіб зареєстровано в державі-члені.

По-третє, для визначення транспортних засобів особистого користування мають значення підстави, що зумовлюють характер їх законного використання. Згідно п. 60 ч. 1 ст. 4 МК транспортні засоби особистого користування мають перебувати у власності або тимчасовому користуванні відповідного громадянина. Отже, транспортні засоби, що зареєстровані за юридичними особами або фізичними особами-підприємцями не відносяться до транспортних засобів особистого користування.

По-четверте, поняття транспортних засобів особистого користування законодавець використовує лише для вищенаведених видів транспортних засобів у разі якщо вони є об'єктом митних правовідносин, тобто ввозяться або вивозяться через митний кордон України за визначених у МК умов. Зокрема, це стосується кількості транспортних засобів (не більше однієї одиниці) та мети ввезення/вивезення (виключно для особистого користування, а не для промислового або комерційного транспортування товарів чи пасажирів за плату або безоплатно). Отже, придбаний в автосалоні легковий автомобіль, який пройшов державну реєстрацію та

використовується фізичною особою за цільовим призначенням для власних потреб, не підпадає під поняття транспортних засобів особистого користування. В цьому разі ми маємо віднести цей транспортний засіб до автомобільного транспорту і безпосередньо до певної категорії автомобільного транспортного засобу – транспортних засобів загального призначення. Лише у випадку ввезення чи вивезення цього транспортного засобу через митний кордон (або транзиту) постає питання про віднесення його до категорії транспортних засобів особистого користування згідно МК.

Згідно з МК, транспортні засоби можуть бути об'єктом переміщення через митний кордон і розглядатися як певний вид товарів. Підставою для цього є Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД), яка складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів та затверджується законом про Митний тариф України. В УКТ ЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями. Слід звернути увагу на те, що в УКТ ЗЕД транспортні засоби представлені окремими групами поряд з іншими товарами. Тому, є підстави вважати, що наведене у МК поняття «товарів» є ширшим за поняття «транспортних засобів», що транспортні засоби є різновидом товарів. Транспортні засоби особистого користування є різновидом товарів у значенні ч. 1 ст. 4 МК.

Не можна вважати послідовними інші норми МК. Згідно зі ст. 318 МК митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Відтак, ми маємо справу окремо з товарами і окремо з транспортними засобами комерційного призначення, оскільки останні не охоплюються поняттям «товари». з У ст. 482 МК йдеться про переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Тому, згідно наведеної статті транспортні засоби комерційного призначення виступають безпосереднім об'єктом переміщення поряд з товарами, до яких законодавець відносить транспортні засоби особистого користування. Наведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що об'єктами переміщення через митний кордон України можуть бути транспортні засоби особистого користування, транспортні засоби комерційного призначення, а також інші види товарів.

У МК щодо транспортних засобів з'ясовується питання, яке стосується безпосереднього використання транспортних засобів. Згідно ст. 186 МК транспортні засоби можуть використовуватися для переміщення товарів через митний кордон України. Зокрема, переміщення товарів через митний кордон України здійснюється засобами авіаційного, водного, автомобільного, залізничного, трубопровідного транспорту та лініями електропередачі, а також змішаними перевезеннями. За наведеного, об'єктами переміщення слід вважати товари, що знаходяться у транспортному засобі, а безпосередньо транспортні засоби не є об'єктом переміщення, є засобами переміщення товарів.

Висновки. Співвідношення понять «товари» і «транспортні засоби» зумовлено загальним та спеціальним науковими підходами. Згідно загального підходу, категорії «товари» і «транспортні засоби» мають спільне коріння, вони є похідними від поняття «речі» у ЦК. З огляду на поділ речей, товарами можуть бути рухоме та нерухоме майно, а транспортні засоби – це рухоме майно, за винятком випадків, коли на них поширюється режим нерухомого майна (ч. 1 ст. 181 ЦК). У спеціальному розумінні, залежно від того, об'єктом яких правовідносин виступають, категорії «товари» і «транспортні засоби» співвідносяться як загальне та спеціальне. Шляхом аналізу норм МК автор доводить тезу про різне змістовне значення наведених категорій.

Вищенаведене зумовлює порушення питання про відсутність спорідненості та логічної послідовності викладення окремих норм у МК, неоднозначності їх розуміння (щодо ясності, точності, доступності для розуміння та реалізації). Вважаємо, що у МК мають бути чітко визначені категорії «товари» і «транспортні засоби», змістовно вони мають узгоджуватися із загальними правовими категоріями, термінологічним походженням слова, з нормами законів, які регулюють питання використання майна, враховувати особливості правового режиму окремих речей (майна). Норми МК потребують додаткового наукового аналізу та напрацювання пропозицій щодо внесення змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Щербина В.С. Поняття та склад майна господарського призначення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 1. С. 194–200.
2. Пацурія Н.Б. Переговорна процедура державних закупівель: підстави, перспективи та міжнародна практика застосування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. № 11. 2015. С. 121–127.
3. Поєдинок В.В. Правила походження товару як елемент тарифного регулювання ЗЕД. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 9-1. С. 123–126.
4. Резнікова В., Кравець І. Безпечність товарів у економічному обороті: правові аспекти забезпечення *Право України*. 2021. № 12. С. 198–225.
5. Юридична енциклопедія: [у 6 т.]/ред.кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.].К.: Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 2004. Т. 6: Т-Я. 768 с. ISBN 966-7492-06-0.
6. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44, ст. 356.
7. Господарське право (Загальна частина): підручник/за ред. В.С. Щербини, В.В. Резнікової. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. С. 310-311.
8. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. № 15-16, № 17, ст. 112.
9. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.
10. Закон України від 15.05.1996 р. «Про трубопровідний транспорт». *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 29, ст. 139.
11. Закон України від 05.04.2001 р. «Про автомобільний транспорт». *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22, ст. 105.
12. «Правила дорожнього руху», затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 1306 від 10 жовтня 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 41, стор. 35, стаття 1852. код акта 20133/2001.
13. Марасін О.В. Учасники відносин у сфері надання послуг зарядження електромобілів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 326–331. URL: <https://app-journal.in.ua/2024-6>.
14. Олюха В.Г. Правові основи реалізації концепції «smart city» в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 339–344. URL: <https://app-journal.in.ua/2024-6>.
15. Закон України від 19.10.2022 р. «Про Митний тариф України» *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 30–45, ст. 113.
16. Директива Ради Європейського Союзу 1999/37/ЕС від 29 квітня 1999 року про реєстраційні документи транспортних засобів. *Офіційний вісник L 138*, 01.06.1999, с. 57.